

Aviamodeliuotojas Alfonsas Pranskėtis

Petras Juknevičius

Alfonsas Pranskėtis gimė 1919 m. lapkričio 12 d. Maneitų kaime, Smilgių valsčiuje, tuometinėje Panevėžio apskrityje (dabar – Radviliškio r.). Mokėsi Dambavos pradinėje mokykloje. Beje, sėdėjo viename suole su iš to paties kaimo kilusiu, vėliau garsiu aviamodeliuotoju, daugkartiniu pasaulio čempionu Petru Motiekaičiu (1920–1988). „*Jis – mano įkvėpėjas! Visam gyvenimui užkrėtė ta „bacila“*“, – taip po daugelio metų prisiminė Alfonsas Pranskėtis. Kaip ir visi vaikai, Maneitų berniukai kūrė ateities planus, svajavo. Jų vaikiškus protus ir vaizduotę žavėjo legendinių lakūnų Dariaus ir Girėno skrydis per Atlantą. Teorinis „pastiprinimas“ buvo Petro Motiekaičio dėdės padovanotas 1911 m. „Šaltinio“ komplektas, iš kurio buvo iškirptos visos žinutės ir straipsneliai apie pirmuosius žingsnius žengiančią aviaciją. P. Motiekaitis pasiūlė vaikams susiburti į būrelį. 1934 m. gruodžio 29 d. Motiekaičių sodyboje įvyko oficialus būrelio steigiamasis susirinkimas, jame dalyvavo 8 kaimo vaikai. Pirmininku buvo išrinktas Petras Motiekaitis. Būrelį pavadino lakūnų Dariaus ir Girėno vardu, oficialiai vartojo trumpinimą „Da Gi“. Be Petro Motiekaičio ir Alfonso Pranskėčio, būreliui priklausė dar pastarojo broliai Bernardas ir Petras, Beneševičius, Vasiliauskas, Dočka ir kiti. Tuomet beveik visi kaimo vaikai buvo apimti aitvarų ir lėktuvėlių gamybos aistros, bet Petru ir Alfonsui sekėsi geriausiai. Būrelis užsiprenumeravo specialų žurnalą „Sparnai“. Būdamas Panevėžio berniukų gimnazijos penktoje klasėje, Petras Motiekaitis perskaitė ir išstudijavo Lietuvos aeroklubo išleistą E. Kozenbergo knygą „Aviamodeliai“ ir pagal ten pateiktus brėžinius pasigamino modeliukus bei išmokė tai daryti kitus būrelio narius.

1935 m. sausio 3 d. virš Maneitų skraidė plunksniniai sklandytuvai ir inerciniai sraigtasparniai – vyko pirmosios Lietuvoje aviamodelių varžybos. A. Pranskėčio pagamintas plunksninis sklandytuvo modelis „K-1“ nuskrido 50 m, išsilaikydamas ore 20 sekundžių, o P. Motiekaičio inercinis sraigtasparnio modelis „R-2“ pakilo į 16 m aukštį ir nuskrido 160 m. Tie pirmieji Maneitų būrelio sklandytuvėliai buvo leidžiami iš rankos, o jų gamybai naudojamos paukščių plunksnos. Sparnams ir vairui geriausiai tiko gandro, žąsų ir kalakutų plunksnos, o liemuo buvo gaminamas iš pušies strypelio.

1936 m. sausio 6–7 d. ant Raginėnų piliakalnio „Da Gi“ būrelis surengė antrąsias varžybas. Dėl blogo oro varžybų rezultatai nebuvo aukšti.

Tų pačių metų vasario 16 d. Raginėnų piliakalnio šlaituose vėl susirinko Maneitų vaikinai – vyko trečiosios varžybos. Oras pasitaikė gražus, bet be vėjo. Tik panaudojus naują modelių paleidimo būdą – aitvarą, varžybos nesugriuvo, o būrelio hidrosklandytuvo modelis „Savoja – 1“ išsilaikė ore 3 minutes, nuskrisdamas 500 metrų.

Kovo 8–10 dienomis būrelis surengė ketvirtąsias varžybas. Toliausiai nuskrido P. Motiekaičio sklandytuvo modelis „Kormoranas – 2“ – 530 m, A. Pranskėčio „Aras“ – 498 m.

Būrelio nariai užmezgė ryšius su Lietuvos Aero Klubu (LAK). 1936 m. vasarą pas Maneitų aviamodeliuotojus atvyko garbingas svečias – LAK lakūnas A. Kraucevičius. Būrelio nariai pirmą kartą iš arti pamatė tikrą lakūną. Jis gi labai nustebo Maneituose išvydęs gausybę gerai skraidančių modelių, jų nuotraukas kartu su autoriais paskelbė žurnale „Lietuvos sparnai“. P. Motiekaičio ir A. Pranskėčio suburtas aviamodelizmo būrelis gavo LAK paramą medžiagoms, o jo vadovai – nemokamas stipendijas Nidos sklandymo mokykloje.

1938 m. Alfonsas mokėsi Panevėžio vidurinėje amatų mokykloje, vadovavo mokyklos aviamodeliuotojų būreliui.

Ketverius metus mokslas skirtingose mokyklose išskyrė draugus – Petrą ir Alfonsą. Jie susitikdavo tik atostogų metu ar švenčių dienomis parvykę į tėviškę. Bendrauti teko laiškais. P. Motiekaičiui išvykus mokytis į Kauną, būreliui vadovavo Alfonsas. Porą sklandytuvų modelių – „Žaibą“ ir „Kometą“, modeliuotojai leisdavo ir naktį. „Kometos“ posūkio vaire, o „Žaibo“ sparnų galuose buvo įtaisytos lemputės, jas maitino baterijų srovė. Naktiniai bandymai vyko kuo puikiau, bet baterijos greitai išsikraudavo, o lemputėms silpnai šviečiant, sunku buvos surasti sniege nutūpusį modelį.

Apie Maneituose įsikūrusį būrelį garsas pasklido po visą Lietuvą ir panašūs būreliai ėmė steigtis kitose vietose. 1935 m. Kaune įvyko pirmosios aviamodelių varžybos. Jų dėmesio centre buvo Alfonso modelis „Aras“, kurio sparnų plotis buvo 3,5 m, ir Petro „Albatrosas“ su kompasiniu skridimo krypties valdymu. Šiose varžybose A. Pranskėtis užėmė 3-iają vietą. Po šių varžybų jie buvo kviečiami dalyvauti Europos aviamodelių varžybose Belgijoje, bet šalies rinktinė į šį čempionatą nebeišvyko.

1937 m. sausio 2–4 dienomis „Da Gi“ būrelis organizavo penktąsias varžybas. A. Pranskėtis leido sklandytuvų modelius „Aras – 2“ ir „Kondoras – 6“. Orai labai nepalankūs. Sausio 4 d. vakare, vėjui nurimus, būrelio nariai leido 3 m skersmens orpūslę. Vasario mėn. 12 d. buvo leidžiami A. Pranskėčio modeliai „Aras – 3“ ir „Aras – 4“. Vasario 16 d. vėl varžybos. Pirmąją vietą užėmė P. Motiekaitis, antrąją – A. Pranskėtis. Vasario pradžioje paleistas sklandytuvo modelis „Sakalas – 4“, patekęs į terminę srovę, dingo iš akių, nors A. Pranskėtis jį vijosi kelis kilometrus. Modelis buvo prarastas...

Bet 1937 m. būta ir sėkmių: gegužės 16–17 dienomis aviacijos šventėje dalyvavo 6 „Da Gi“ nariai, o keturiems iš jų, A. Pranskėčiui, B. Pranskėčiui, S. Vasiliauskui ir S. Špokevičiui, buvo suteikti kvalifikuotų aviamodeliuotojų vardai ir įteikti atitinkami ženkliukai.

Tais metais būrelio nariai pagamino 40 modelių, iš jų 10 – gumavariklinių.

1938 m. „Da Gi“ būrelis sezoną pradėjo balandžio 17 d. Tą dieną buvo surengtos 7-osios būrelio varžybos. Dėl nepalankių sąlygų jos buvo perkeltos į kitą sekmadienį. Varžybų komisiją sudarė būrelio vadovas A. Pranskėtis, S. Špokevičius ir P. Motiekaitis. Varžybose leista dalyvauti 8 modeliuotojams, paruošusiems 12 sklandytuvų modelių. Buvo startuojama siūliniu startu, kurio siūlo ilgis 100 m. Nesant palankaus vėjo, žymesnių rezultatų nebuvo pasiekta.

1938 m. A. Pranskėtis gerai pasirodė pirmojoje Lietuvos tautinėje olimpiadoje, užėmė trečiąją vietą: jo sklandytuvo modelis ore išsilaikė 2 min. 3 sek. ir nuskriejo 300 m. Bet būrelio nariai turėjo skubėti į Nidos sklandymo mokyklą, į kurią jiems LAK paskyrė stipendijas, todėl nesulaukė paskutinės varžybų dienos, kai palankesniu oru startavę kauniečiai, pakoregavo varžybų rezultatus (A. Pranskėtis pastūmėtas į penktąją vietą).

1939 m. Pabaltijo varžybose Kaune A. Pranskėtis ir P. Motiekaitis pasiekė Lietuvos rekordus: Alfonso modelis ore išsilaikė 11 min. 30 sek., o Petro nuskriejo 5,5 km.

1938 m. Alfonsas įstojo mokytis į Panevėžio vidurinę amatų-technikos mokyklą. LAK vadovybė jam, kaip gabiam savamoksliui modeliuotojui ir „Da Gi“ būrelio vadovui, paskyrė 25 Lt kas mėnesinę stipendiją. 1939 m. gegužės 11 d. šioje mokykloje įsteigtas aviamodeliavimo būrelis, jo pirmininku išrinktas A. Pranskėtis, vicepirmininku – V. Jakubėnas ir sekretoriumi – P. Juška. Aktyviausiais būrelio nariais tapo K. Juozaitis, S. Žiburys, V. Jakubėnas. 1940 m. gegužės 26 d. būrelis surengė varžybas. Matyt, ne be A. Pranskėčio rūpesčio 1941 m. vasario 1 d. Panevėžio I amatų mokykloje prasidėjo aviamodeliavimo kursai, juose dėstė Aeroklubo instruktorius P. Motiekaitis. Kursus lankė daugiau nei 120 asmenų, jų tarpe ir 30 mergaičių. Neaiški šių kursų pabaiga, nes viską sujaukė prasidėjęs karas....

Nidos sklandymo mokykloje Alfonsas Pranskėtis gavo „B“ piloto vardą.

Po karo, 1947 m., A. Pranskėtis pradėjo dirbti Vilniaus aeroklube ir dirbo jame iki gyvenimo pabaigos.

1947 m. rugpjūčio mėn. Silikatnoje (Maskvos sr.) vykusiose sąjunginėse varžybose A. Pranskėtis laimėjo 3-iają vietą nuotolio rungtyje. Jo sklandytuvo modelis „Aras – 10“ nuskrido 7,5 km ir ore išsilaikė 7 min. 16 sek. 1948 m. sąjunginėse pirmenybėse Alfonso sklandytuvo modelis „Albatrosas 13“ ore išsilaikė rekordinį laiką – 2 valandas 2 sekundes. 1949 m. jis pasiekė pirmąjį oficialų Lietuvos rekordą. Jo sklandytuvo modelis pakilo į 1096 m aukštį. Tai absoliutus Lietuvos aviamodelių aukščio rekordas. Jis tebebuvo ir 2001 m. sausio 1 d. Tais pačiais metais Alfonsas užėmė 3 – iąją vietą TSRS. 1965 m. sąjunginėse varžybose vėl užėmė 3 vietą. 1964 m. ir 1970 m. jis tapo respublikos čempionu sklandytuvų modelių klasėje F 1 A.

Nuo 1983 m. Šiaulių aviacijos sporto aerodrome (Raudon-dvaryje prie Šeduvos), jis organizuodavo raketų modelių čempionatus.

A. Pranskėtis daug nuveikė ugdydamas aviamodeliavimo trenerius, propaguodamas šią sporto šaką respublikoje, organizuodamas būrelius, varžybas, fiksuojant P. Motiekaičio pasaulio rekordus.

1965 m. A. Pranskėtis tapo sporto meistru, 1972 m. jam suteiktas sąjunginės kategorijos teisėjo kategorija. 1975 m. jis apdovanotas Tarptautinės aeronautikos federacijos (FAI) Polio Tisandjė diplomu.

Nuo pirmųjų žurnalo „Sparnai“ pasirodymo numerių jis buvo aktyvus bendradarbis, redkolegijos narys. Priklausė ir teminės informacijos žurnalų „Aviamodelizmas“ ir „Lietuvos oreivis“ redkolegijoms. A. Pranskėtis kartu su P. Motiekaičiu 1957 m. išleido knygą „Jaunasis aviamodelistas“.

Vienas aviamodelių sporto Lietuvoje pradininkų, LTSR nusipelnęs treneris (1972), sąjunginės kategorijos teisėjas Alfonsas Pranskėtis mirė 1989 m. kovo 18 d. Vilniuje. Palaidotas Rokantiškių kapinėse.

Amžininkų prisiminimuose Alfonsas liko kaip kuklus, apie savo laimėjimus nemėgstantis kalbėti žmogus. Tikslumas, kruopštumas, ištvermė – to mokė savo auklėtinius Alfonsas Pranskėtis, tokius reikalavimus taikė ir sau.

Su žmona Stase užaugino sūnų Saulių.

Šaltiniai ir literatūra

1. Alfonsas Pranskėtis // Sparnai. – 1989. – Nr. 2. – P. 25.
2. Alfonsas Pranskėtis // Sportas. – 1989 03 18.
3. Aviamodelizmas // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.1. – V.– 1966. – P. 130-131.
4. Balčiūnas D. Padangių nenumaldoma aistra... // Mūsų kraštas. – 1995 01 02.
5. Juknevičius P. Aviamodelistas Alfonsas Pranskėtis // Daugyvenės krašto šviesuoliai – 3. Konferencijos, įvykusios 2006 m. kovo 18 d. Burbiškio dvare, pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2006. – P. 5-6.
6. Juknevičius P. Padangių aistra visam gyvenimui // Tėvynė. – 2006 05 10.
7. Lukoševičius P. Reikėjo berniukams padangių žydrų // Mūsų kraštas. – 2000 01 29.
8. Lukšys S. Aviamodelių sportas Lietuvoje 1935 – 2000 m. – V. – 2000. – P. 8, 9, 13, 15-20, 22-25, 29, 41, 47, 48, 50, 55-58, 61-65, 76, 83, 92, 97, 106, 111, 114-119, 123, 128, 131, 137-138, 145, 184-185, 189, 190, 196-197, 201.
9. Vinciūnienė D. Pirmasis mokytojas // Sparnai. – 1971. – Nr. 2.